

<http://dx.doi.org/10.26450/jshsr.1722>

Citation: Çevik Taşdemir, D. & Yıldırım, İ. (2020). İş sağlığı ve güvenliği: iş sağlığı, iş güvenliği, güvenlik iklimi ve güvenlik kültürü üzerine kavramsal bir çalışma. *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 7(49), 82-89.

Öğr. Gör. Dr. Derya ÇEVİK TAŞDEMİR

Gaziantep Üniversitesi, Oğuzeli Meslek Yüksekokulu, Gaziantep / TÜRKİYE,

0000-0002-0006-9652

Prof. Dr. İbrahim YILDIRIM

T.C. Hasan Kalyoncu Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, Gaziantep / TÜRKİYE,

0000-0003-1557-8406

İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ: İŞ SAĞLIĞI, İŞ GÜVENLİĞİ, GÜVENLİK İKLİMİ VE GÜVENLİK KÜLTÜRÜ ÜZERİNE KAVRAMSAL BİR ÇALIŞMA¹

ÖZET

Son yıllarda, iş sağlığı ve güvenliği birçok sektörde popüler bir konu haline gelmiş ve gerek ülkemizde gerekse dünya genelinde yasal düzenlemelerle gündeme gelmiştir. Türkiye'nin onaylamış olduğu Avrupa Birliği (AB) direktiflerine ve Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) sözleşmelerine istinaden, ülkemizde iş sağlığı ve güvenliğine ilişkin 6331 sayılı Kanun 30 Haziran 2012 tarihinde Resmi Gazete' de yayımlanarak, iş sağlığı ve güvenliği adına Türkiye'de yeni bir çağın başlangıcını oluşturmaktadır. Ancak yasal mevzuat adına yapılan çalışmaların büyük bir bölümünün, işyerinde sağlıklı ve güvenli bir çalışma ortamı oluşturmaktan ziyade zorunlulukları karşılamak amacıyla gerçekleştirildiği iş kazaları istatistiklerine bakıldığında görülmektedir. Bu çalışmada, iş sağlığı ve güvenliği kültürünün yerleşmesi, bu kavramın özümsemesi ve bu alandaki çalışmalara temel teşkil etmesi bakımından bu kavramla doğrudan ilişkili olan iş sağlığı, iş güvenliği, güvenlik iklimi ve güvenlik kültürü kavramları detaylı bir şekilde ele alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler: İş sağlığı ve güvenliği, iş sağlığı, iş güvenliği, güvenlik iklimi, güvenlik kültürü.

OCCUPATIONAL HEALTH AND SAFETY: A CONCEPTUAL STUDY ON OCCUPATIONAL HEALTH, OCCUPATIONAL SAFETY, SAFETY CLIMATE AND SAFETY CULTURE

ABSTRACT

In recent years, occupational health and safety has become a popular topic in many sectors and has been brought up by legal regulations both in our country and worldwide. Referring to Turkey's ratified that EU directives and ILO conventions, in our country as occupational health and image in No. 6331 date of the Law on June 30, 2012, related to the Official Newspapers of Turkey published on behalf of the occupational health and safety constitute the beginning of a new era in Turkey. However, when we look at the statistics of occupational accidents, most of the studies carried out in the name of legal regulations are carried out in order to meet the requirements rather than creating a healthy and safe working environment in the workplace. In this study, the concepts of occupational health, safety, security climate and security culture which are directly related to this concept are discussed in detail in order to establish occupational health and safety culture, to assimilate this concept and to form the basis for the studies in this field.

Keywords: Occupational health and safety, occupational health, occupational safety, security climate, security culture.

1. GİRİŞ

İnsan; insana yakışır bir hayat sürmek için çalışmak ve üretmek durumundadır. Ancak bu çalışmalarını da sağlıklı ve güvenli bir ortamda yürütmek bireyin en temel hakkıdır ve İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 23. Maddesi, 3. Bendinde "Her şahsın çalışmaya, işini serbestçe seçmeye, adil ve elverişli çalışma şartlarına ve işsizlikten korunmaya hakkı vardır." şeklindeki ifadesinde elverişli çalışma koşullarına vurgu yapılmıştır.

İş sağlığı ve güvenliği (İSG) adına alınmayan tedbirler, yapılmayan ya da yapılmış gibi görünen çalışmaların bedeli olarak dünya genelinde; her 15 saniyede 1 işçi iş kazası veya meslek hastalığı

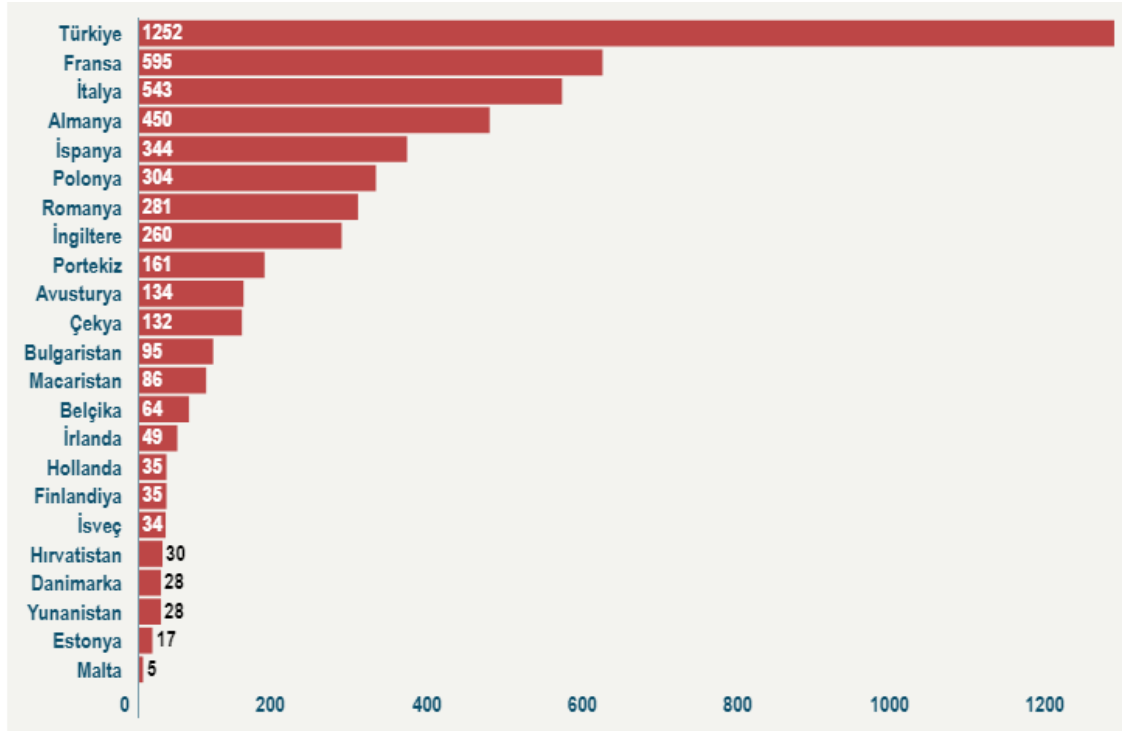
¹ Bu çalışma Prof. Dr. İbrahim Yıldırım danışmanlığında hazırlanan "İş sağlığı ve güvenliğinin işgören performansına etkileri ve iş doyumunun aracılık rolü" isimli doktora tezinden üretilmiştir.

sebebiyle yaşamına veda ederken, bunun yanısıra her 15 saniyede 160 çalışan işle ilgili sebeplerden ötürü kaza geçirmekte, ciddi acılar yaşamaktadır. Yılda yaklaşık olarak 270 milyon insan iş kazaları ile karşı karşıya kalmakta, buna ek olarak, her yıl 313 milyondan fazla işgören ölümcül olmayan işle ilgili yaralanma yaşanırken (Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği [TMMOB]; 2018: 1), bunların çoğu işten uzun süre iş devamsızlıklarıyla sonuçlanmakta ve işgörenin performansını dolayısıyla da gerek, işgörenlerin gerek örgütlerin, gerekse de ülkelerin verimliliğini ciddi ölçüde sekteye uğratmaktadır. Makro perspektiften bakıldığında, uygunsuz iş güvenliği ve sağlıksız çalışma koşullarının ekonomik olarak yükü, yıllık küresel Gayri Safi Yurtiçi Hasıla'nın yüzde 3.94' ünü oluşturduğu belirtilen yargıyı destekler niteliktedir (ILO, 2018).

Durumun boyutu, işgörenler üzerinde olduğu kadar toplumun sosyolojik temeli ve ekonomik açıdan da dikkate değerdir. Mesleki yaralanmalar ve kazalar, alınacak önlemler ve belirli yöntemler kullanılarak ortadan kaldırılabilen faktörlerden oluşmaktadır (Alli, 2008: 1).

Çalışanların sağlıkları bozulmakta, işyerindeki olumsuz risk faktörlerinden kaynaklı olarak işgörenlerde çeşitli meslek hastalıkları ve iş kazaları yaşanmaktadır. Bu iş kazaları ve meslek hastalıkları kalıcı ya da geçici maluliyetler ve dahi daha ileri boyutlarda can kayıplarına yol açmaktadır (TMMOB, 2018;38-91).

Yıllardır ulusal ve uluslararası düzeyde yürütülen çalışmalara rağmen, birçok çalışanın çalışma ortamı, işgörenlerin sağlık ve güvenlikleri için risk teşkil etmektedir. Ölümcül iş kazası oranı en düşük olan İngiltere'ye kıyasla Türkiye'de ölümlü iş kazaları oranı 15 kat daha fazla olmakla birlikte, bu oranlarda ülkemiz, maalesef ki Rusya ve Hindistan ile yakın düzeylerde yer almaktadır (Selek, 2018: 13). 2015 yılı Avrupa Birliği (AB)'nin resmi istatistik ofisi olan Eurostat ve Sosyal Güvenlik Kurumunun (SGK) verilerine göre ülkemiz iş kazalarında dünyada 1., Avrupa'da ise 3. Sırada yer almaktadır (EURONEWS, 2018). Şekil 1'de Türkiye ve AB'de iş kazalarında ölen kişi sayısı belirtilmektedir.

Şekil 1. Türkiye ve AB'de İş Kazalarında Ölen Kişi Sayısı Kaynak: EURONEWS, 2018.

Belirtilen rakamlar istatistiklere yansıyan kısmı ile ele alınmaktadır, bunun da ötesinde, SGK istatistiklerine yansımaya kaza oranlarının da ciddi düzeylerde olduğu bilinmektedir.

Günümüz örgütlerinde, işgörenlerin sağlık ve güvenliğinin sürdürülebilir kılınması halinde; kalite artışının, performans artışının ve finansal başarının önemli bir bileşeni olan maliyetlerde azaltma gibi çok yönlü faydalarına olan farkındalık her geçen gün artmaktadır. Sağlıklı bir iş, iş sağlığı ve

güvenliğinin bir zorunluluk olarak kabul edildiği bir işten ziyade; iş ortamındaki görevin ifası sürecinde, sağlığa zarar verecek durumlardan kaçınmak için yapılan her türlü sistematik ve bilimsel çalışma, güvenliği tehlikeye sokabilecek davranış ya da davranışlar, iş sağlığı ve güvenliği kapsamında değerlendirilmektedir (Akçay, Aslan, Sayın & Manisalı, 2018: 361). İş sağlığı ve güvenliğinin yeterli yönetimi, aynı zamanda, paydaşların çıkarlarına ve dolayısıyla kuruluşun tedarikçilerine, iş fırsatları için olumlu bir etki getirmektedir. Böylece kurumla ilgili tüm unsurlarda olumlu etki olacağı sonucuna varılmaktadır (De Oliveira Matias ve Coelho, 2002: 3861).

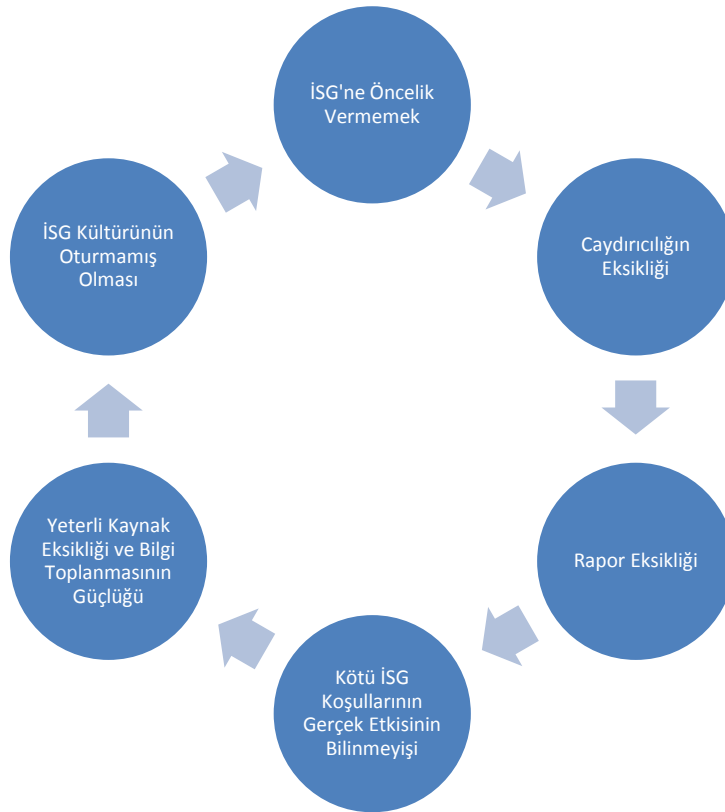
2. İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ

İş sağlığı ve güvenliği, işin yürütümü ile ilgili olarak oluşan tehlikelerden ve sağlığa zarar verebilecek durumlardan işyerlerinde korumalar ile birlikte daha iyi bir çalışma ortamı oluşturmak için yapılan her türlü çalışmalar olarak tanımlanmaktadır. İltter (2019:8), 155 ve 161 sayılı ILO sözleşmeleri çerçevesinde, iş sağlığı ve güvenliği; işle ilgili en uygun fizyolojik ve psikolojik sağlık koşullarını karşılar düzeyde, güvenli ve sağlıklı bir çalışma ortamı oluşturmakla birlikte bu durumun sürekliliğinin sağlanması ve geliştirmesi için yapılan çalışmaların tümüdür (Altın ve Taşdemir, 2017; 5).

İSG, toplum ve çevre üzerindeki muhtemel etkileri de göz önünde bulundurularak OSHA (Uluslararası İş Hijyeni Derneği) tarafından genel olarak işyerinden kaynaklı olarak, çalışanların sağlığını ve refahını bozabilecek tehlikeleri öngörme, tanıma, değerlendirme ve kontrol etme bilimi şeklinde tanımlanır (Çalışma ve Sosyal Güvenlik Eğitim ve Araştırma Merkezi [ÇASGEM], 2009: 2).

İş sağlığı ve güvenliği; işin yürütümünün sırasında çalışma ortamında yer alan bireylerin fiziksel ve mental sağlıklarının sürekliliğinin sağlanması bakımından işyerinde alınacak her türlü mühendislik, yönetim ve sağlık çalışmalarını sürdüren bilimdir (Çevik Taşdemir, 2019: 14).

ILO'nun 2014 raporuna göre iş kazaları ve meslek hastalıklarının sebepleri incelendiğinde, tek bir sebebin değil, bir çok sebebin, adeta bir ihmal zincirinin kazalara sebep olduğu görülmektedir. Aşağıdaki şekilde iş sağlığı ve güvenliğinde ihmal zinciri yer almaktadır.

Şekil 2. İş Sağlığı ve Güvenliğinde İhmal Zinciri **Kaynak:** ILO, 2014; 14.

Örneğin, petrol endüstrisindeki kaza raporlarını analiz edildiğinde, tüm kazalarda iki temel tema olan iş süreçlerini hızlandırılması ve iletişimin başarısızlığına vurgu yapıldığı görülür. İnşa etmek ve işletmenin

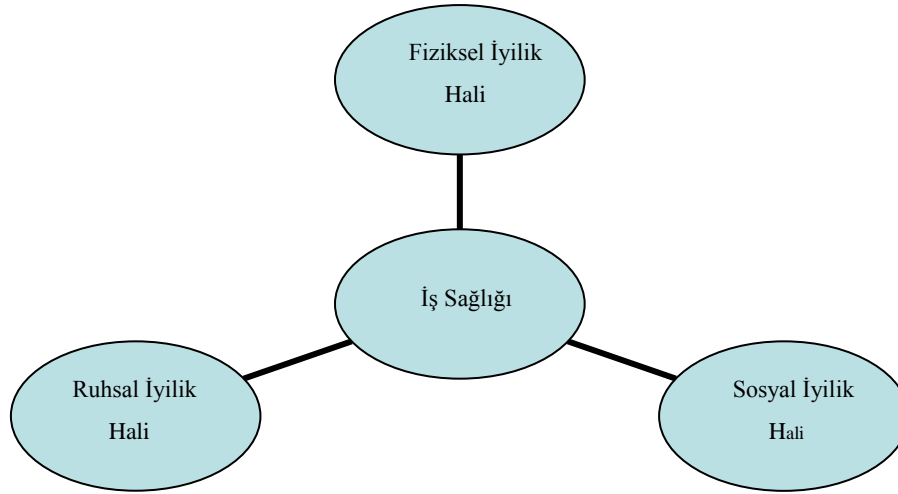
pahalı olduğu ve işler birbirine çok bağımlı olduğu bu endüstride, bir alandaki gecikme, başka alanlardaki gecikmelere neden olur. Bu iki durumun bir sonucu olarak, işgörenler işi çabuk tamamlama yönünde sıkıntı yaşamaktadır. Çalışmayı hızlı bir şekilde tamamlama organizasyonundaki bu vurgu, çalışanlar tarafından güvenlik meselelerine daha az önem verirken “sadece işin yapılmasının” işareti olarak yorumlanmaktadır (Hofmann, Jacobs & Landy, 1995: 134). Bu noktada öncelik güvenli çalışmaya değil, işin tamamlanmasına veriliyor ve ihmal zincirindeki herhangi bir halkanın kopması zincirin tamamının kopmasına yol açarak kazalara sebebiyet vermektedir.

Yaygın olarak alanyazında iş güvenliği ve iş sağlığı ayrı ayrı tanımlamaları da mevcuttur. Bu kavramlar da çalışma kapsamında ayrı ayrı ele alınacaktır.

3. İŞ SAĞLIĞI

İş sağlığı, genel anlamda çalışma ortamındaki işçinin sağlığını etkileyebilecek risk faktörlerine karşın işçinin sağlığının korunması şeklinde tanımlanır (Arıcı, 1999: 49-50; Baybora, 2016: 13). ILO ve Dünya Sağlık Örgütü (WHO) ise, iş sağlığı tanımı noktasında, 1950’den beri sürdürmüş oldukları çalışmalar neticesinde, ortak bir karara varmışlardır ve iş sağlığının, işgörenlerin hangi işi yaparlarsa yapsınlar fiziken, ruhen ve sosyolojik olarak refahlarının mümkün olduğunca en yüksek düzeye çıkarılmasını ve çalışma koşulu kaynaklı sağlık problemlerinin önüne geçmeyi, işçilerin işleriyle ilgili olan risklerden korunmalarını; bununla birlikte fiziksel ve biyolojik anlamda uygun mesleki ortamda çalışmalarını, özetle işin insana, insanın da işe uygunluğunun amaçladığını belirtmişlerdir (Alli, 2008: 1; Baybora, 2016: 13).

Şekil 3’te gösterildiği gibi bu tanımda iş sağlığının hem fiziksel hem de sosyal ve ruhsal boyutuna değinilmiştir. Birey ruhen ve bedenen bir bütün olmasının yanı sıra aynı zamanda sosyal bir varlık olup işgören sağlığı bu üç bileşenin mevcudiyetiyle sağlanabilir.

Şekil 3. İş Sağlığının Bileşenleri

4. İŞ GÜVENLİĞİ

İş güvenliği, işin yürütümü esnasında çalışanların maruz kaldığı tehlikelerin ortadan kaldırılmasını veya en aza indirilmesi konusunda teknik önlemleri içeren bir kavramdır (ÇASGEM, 2017: 17). Teknik bir bilim dalı şeklinde görünmesiyle birlikte; tıp, hukuk, istatistik, ergonomi, işletme gibi birçok bilim dalından faydalanarak oluşan multidisipliner bir bilim dalı konumundadır.

Hem çalışanın güvenliğini hem de işyerinin, üretimin güvenliği ve sürekliliği sağlayan çalışma ortamını her türlü risk ve tehlikeden arındıran önleminin ödemekten daha ucuz ve insani olduğu anlayışıyla yola çıkan proaktif çalışmaların tümüdür.

İş güvenliğini için Ringdahl, güvenliği; bir şeyin zararlı ve riskli değil ise, o şeyin güvenli olduğu söylenebileceğinin yerine, güvenliğin bir değer yargısı olarak algılanması gerektiğini, bir makine ya da

eylemde yaralanma riskinin kabul edilebilir düzeydeyse, bu makine ve eylem güvenli olarak kabul edilmesini (Harms-Ringdahl, 2001: 15) öne sürmektedir.

5. GÜVENLİK İKLİMİ

Güvenlik iklimi için, Nükleer Tesislerde Güvenlik Danışma Komitesi İnsan Faktörleri Çalışma Grubu tarafından önerilen tanım; “Bir örgütün güvenlik kültürü, bir kuruluşun sağlık ve güvenlik yönetim taahhüdünü belirleyen bireysel ve örgütsel değerlerin, algıların, tutumların, davranış kalıplarının ve yetkinliklerinin ürünüdür.” şeklindedir. Bu tanım sosyo- psikolojik bir bakış açısını benimserken alanyazın oybirliğiyle tanımlanamamaktadır, ayrıca güvenlik kültürü ve güvenlik iklimi terimleri, farklı bir etimolojiye rağmen sıklıkla birbirinin yerine kullanılmaktadır (Cox ve Flin, 1998: 190-191).

Güvenlik iklimi, çalışma ortamındaki güvenliğin değerine ilişkin bireysel algıları tanımlar. Güvenlik ortamının önemli bileşenleri olarak bir dizi faktör belirlenmiştir. Bu faktörler şunları içermektedir (Neal, Griffin & Hart, 2000:100);

- Yönetim bakış açısı,
- Yönetim ve organizasyon uygulamaları (eğitimin yeterliliği, emniyet ekipmanlarının sağlanması, emniyet yönetim sistemlerinin kalitesi, vb.),
- İletişim ve işyerinde sağlık ve güvenliğe çalışanın katılımı.

Belirtilen bu faktörlerin kazalar ve olaylar ile bağlantılı olduğu yapılan çalışmalarda görülmüştür. (Brown ve Holmes, 1986; Dedobbeleer ve Beland, 1991; DeJoy, 1994; Hofmann ve Stetzer'den (1996) akt. Neal ve diğ., 2000:100; Niskanen, 1994; Zohar, 1980).

Son yıllarda, karmaşık iş sistemlerinin operasyonel hedeflere ulaşmadaki güvenilirliğinin sürdürülebilir güvenli sosyal yapılara ve teknik düzenlemelere bağlı olduğunun farkına varılmıştır. Geçtiğimiz yirmi yıl boyunca devam eden bir dizi felaket; sosyal ve örgütsel sorunların bu kazaların etiolojisinde oynadığı rolü göstermiştir (Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü [OECD] Nuclear Agency, 1987; Vaughn'dan (1996) aktaran Mearns, Whitaker & Flin, 2003: 641; Sheen, 1987).

Güvenlik ikliminin elemanları, pek çok yapısal modelde güvensiz davranış veya kazaların belirleyicisi olarak ortaya çıkmaktadır (Thompson, Hilton & Witt, 1998: 15; Tomás, Melia & Oliver, 1999: 49) ve güvenli çalışma için uygun bir emniyet ortamının gerekli olduğu kabul edilmektedir. Daha az bilinen ise, hangi öncül faktörlerin olumlu bir iklimi desteklediğidir. Hofmann ve arkadaşları, (1995: 139), güvenlik ikliminde görülebilen bireysel tutum ve davranışları, güvenlik yönetim sistemi ve uygulamalarının makro unsurları tarafından belirlenen bir kurumun mikro elemanları olarak etiketler. Bu anlamda, yönetime karşı emniyetle ilgili tutum ve davranışlar organizasyondan işgücüne nüfuz eder.

6. GÜVENLİK KÜLTÜRÜ

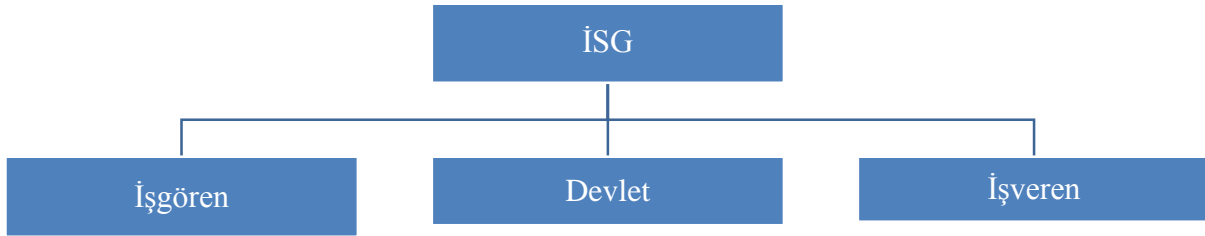
“Güvenlik kültürü” terimi, Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı (IAEA)'nın Çernobil nükleer kazası hakkındaki ilk raporunun bir sonucu olarak öne çıktı. O zamandan beri, Kuzeydeki Piper Alpha petrol platformu patlaması ve Londra'daki Clapham Junction demiryolu felaketi gibi diğer önemli kaza soruşturmaları ve güvenlik arızalarının analizlerinde tartışıldı. Her iki durumda da Kamu Soruşturma Raporu, işletme şirketindeki kötü bir güvenlik kültürünün kazanın önemli bir belirleyicisi olduğunu savunmaktadır (Cox ve Flin, 1998: 190).

Kültür çok duyduğumuz, sıklıkla kullandığımız ama anlamını tam anlamıyla özümsemediğimiz bir kavram olarak karşımıza çıkıyor (Özkan ve Lajunen, 2003: 3). İşgörenlerin farkındalıklarının, içerisinde bulunduğu çevrenin davranışlarından etkilenmesiyle, işin yürütümü sırasında iş sağlığı ve güvenliği kurallarına özgü olan algı güvenlik kültürüdür.

Güvenli çalışma, işgörenlerin iş yaşam kalitesinin, hayat kalitesi üzerindeki etkisinin farkındalığına ulaşması, sağlık ve güvenlik konularında yeterli bilinç düzeyinde olması, sağlıklı ve güvenli çalışmaya için olumlu tutum içerisinde olması ve çalışmalarını güvenli sürdürmesi durumunda elde edilmektedir. Güvenli davranış ise bir sonuç olup, ancak ve ancak sağlık ve güvenlik kültürünün yerleştiği çalışma ortamlarda sağlanabilir (Şerifoğlu ve Sungur, 2007: 3).

Örneğin, günümüzde baret kullanılan işyerlerinde, çalışanlara baret kullandırmak için yönetimin gayret sarf etmesi gerekmektedir. Kullanmayanlar için mevzuatta caydırıcı nitelikte yaptırımlar uygulanabilirken, işletme bazında farklılık gösteren yaptırımlar da uygulanabiliyor. Kişisel koruyucu donanım kullanımı, işyerinden ziyade çalışanın kendi sağlık ve güvenliğini sürdürebilir kılmak için kullanması gereken bir takım araç-gereçlerken ve bu kişisel koruyucu donanımların kullanımını çalışan reddedebilmektedir. Bu durum, toplumda güvenlik kültürünün oluşmamış olmasından kaynaklanmaktadır. Güvenlik kültürü yerleşmiş olan toplumlara baktığımızda kişisel koruyucu donanım kullanımının reddedilmediği, tam tersi çalışanlar tarafından talep edildiği görülür.

Güvenlik kültürünün oluşması için AB, ülke yönetimi, ilgili bakanlıklar, belediyeler, üniversiteler çeşitli çalışmalar sürdürmektedir. Hem emniyet hem de risklerin azaltılması ve üretkenlik üzerindeki İSG yönetim sistemlerinin kullanılmıştır. Şimdi devletler, işverenler ve çalışanlar tarafından İSG yönetim sistemlerinin olumlu etkisi tanınmaktadır. İSG yönetim sistemlerine ilişkin bu kurallar, Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) tarafından ILO'nun üçlü bileşenlerinin tanımladığı uluslararası kabul görmüş ilkelere göre geliştirilmiştir. Bu üçlü yaklaşım, organizasyonda sürdürülebilir bir güvenlik kültürünün geliştirilmesi için güç, esneklik ve uygun bir temel sağlar (ILO, 2001: ix). İSG yükümlülükleri üçlü yapısı Şekil 4'te gösterilmektedir.

Şekil 4. İSG Yükümlülükleri Üçlü Yapısı

Güvenlik kültürünün oturabilmesi için bu toplumun sadece çalışanlarda değil, tüm toplum tarafından benimsenmesi gerekir. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (ÇSGB) iş sağlığı ve güvenliği kültürünün oluşması için "Güven Usta" isminde karikatür oluşturmuştur. Bu karikatür ilkökul kitaplarına kapak arkalarına çizgi bantlar şeklinde girmiştir. Bir sonraki aşamada, iş sağlığı ve güvenliği kültürünü yerleştirmek adına 100'e yakın iş sağlığı ve güvenliğine yönelik çizgi film çekilmesi planlanmaktadır (Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı [AÇSHB], 2016). Unutulmamalıdır ki bugünün çocukları yarının büyükleri olacağından, güvenlik kültürünün çocuklarda yerleşmesi toplumun tümünde güvenlik kültürünün yerleşmesi buna binaen iş kazaları ve meslek hastalıklarının azaltılması bakımından önemlidir. Bu iş sağlığı ve güvenliğinin toplumun tüm aktörleri tarafından benimsenmesi için çaba gösterdiği anlamını taşımaktadır.

İSG ile ilgili konularda, çalışanlar ve yönetim arasında çift yönlü bir iletişim, sağlıklı ve güvenli bir çalışma çevresi oluşturulmasında güvenlik kültürü ulusal mevzuatımızın da gerektirdiği anahtar kavramlardan biridir (Zopçuk, 2015: 1).

7. SONUÇ VE ÖNERİLER

İşverenler, kazalar gerçekleşikten sonra değil kaza gerçekleşmeden iş sağlığı ve güvenliği koruma tedbirleri ile kaza oluşumunu engellemeye yönelik ilgili tüm önlemleri almak, riskleri önlemek, önlenemeyen risklerinde değerlendirilip kaynaktan mücadele ederek sağlıklı ve güvenli bir çalışma ortamı oluşturmalarıdır. Yaşanan tüm tehlikelerin, ramak kala olayların, iş kazalarının, meslek hastalıklarının raporlandırılarak değerlendirilmesi ülkemizde yasal bir yükümlülük olmakla birlikte, iş sağlığı ve güvenliğinin iyileştirilmesi için de aynı zamanda gerekliliktir.

Önlemenin, ödemekten ucuz olduğu düşünüldüğünde proaktif yaklaşımın da reaktif yaklaşıma göre daha makul ve şüphesiz daha insani olduğu sonucuna ulaşılır. İş sağlığı ve güvenliğinin yeterince içselleştirilmemesi dünya genelinde geri dönüşü olmayan iş kazalarına ve meslek hastalıklarına yol açmaktadır ki, bu durumların bedelini işgören canı ile öderken, işveren ise sermayesi ve vicdanı ile ödemektedir. Bu bağlamda; iş sağlığı ve güvenliğine ilişkin kavramların tüm aktörler tarafından

anlaşılması ve içselleştirilmesi için işgörenlerin, işverenlerin, devletin ve gelecek araştırmacıların üzerine düşeni yapmanın da ötesinde bu konu üzerine ehemmiyetle yoğunlaşmaları önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- AİLE, ÇALIŞMA VE SOSYAL HİZMETLER BAKANLIĞI [AÇSHB], (2016). *Güvenle Büyü Türkiye*. <http://publicad.com.tr/guven-usta-cizgi-bant/> (Erişim Tarihi 05.12.2018)
- AKCAY, C., ASLAN, S., SAYIN, B. & MANİSALI, E. (2018). Estimating OHS costs of building construction projects based on mathematical methods. *Safety Science*, 109, 361-367.
- ALLI, B. O. (2008). *Fundamental principles of occupational health and safety* (Second edition). Geneva, International Labour Organization, 15.
- ALTIN, M. ve TAŞDEMİR, Ş. (2017). *İş sağlığı ve güvenliği* (1. Baskı). Konya: Eğitim Yayınevi.
- ARICI, K. (1999). *İşçi sağlığı ve iş güvenliği dersleri*. Tes-İş Sendikası.
- BAYBORA, D. (2016). *İş sağlığı ve Güvenliği*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- BROWN, R. L. & HOLMES, H. (1986). The use of a factor-analytic procedure for assessing the validity of an employee safety climate model. *Accident Analysis & Prevention*, 18(6), 455-470.
- COX, S. & FLIN, R. (1998). Safety culture: philosopher's stone or man of straw? *Work & stress*, 12(3), 189-201.
- ÇALIŞMA ve SOSYAL GÜVENLİK EĞİTİM ve ARAŞTIRMA MERKEZİ [ÇASGEM], (2009). *İş sağlığı ve güvenliği*. ILO Standartları. Ankara.
- ÇALIŞMA ve SOSYAL GÜVENLİK EĞİTİM ve ARAŞTIRMA MERKEZİ [ÇASGEM], (2017). *Türkiye'de İş Sağlığı ve Güvenliği Algısı Araştırma Raporu*. Ankara.
- ÇEVİK TAŞDEMİR, D. (2019). *İş sağlığı ve güvenliğinin işgören performansına etkileri ve iş doyumunun aracılık rolü*. Yayınlanmamış doktora tezi. Gaziantep: TC Hasan Kalyoncu Üniversitesi.
- DE OLIVEIRA MATIAS, J. C. & COELHO, D. A. (2002). The integration of the standards systems of quality management, environmental management and occupational health and safety management. *International Journal of Production Research*, 40(15), 3857-3866.
- DEDOBBELEER, N. & BÉLAND, F. (1991). A safety climate measure for construction sites. *Journal of safety research*, 22(2), 97-103.
- DEJOY, D. M. (1994). Managing safety in the workplace: An attribution theory analysis and model. *Journal of safety Research*, 25(1), 3-17.
- EKONOMİK KALKINMA ve İŞBİRLİĞİ ÖRGÜTÜ [OECD] (1987). Nuclear Agency. *Chernobyl and the safety of nuclear reactors in OECD countries*, Paris: Organization for Economic Co-operation and Development.
- EURONEWS, (2018). *Türkiye ve Avrupa'da iş kazaları: En fazla işçi ölümlerinin yaşandığı ülke Türkiye*. <https://tr.euronews.com/2018/10/23/turkiye-ve-avrupa-da-is-kazalar-en-fazla-iscilumlerinin-yasandigi-ulke-turkiye> (30.04.2019).
- HARMS-RINGDAHL, L. (2001). *Safety analysis: principles and practice in occupational safety*. CRC Press.
- HOFMANN, D. A., JACOBS, R. & LANDY, F. (1995). High reliability process industries: Individual, micro, and macro organizational influences on safety performance. *Journal of Safety Research*, 26(3), 131-149.
- İLTER, B. (2019). *Zorunlu iş sağlığı ve güvenliği eğitiminin iş kazalarına etkisi: İmalat sektöründe bir vaka-kontrol çalışması*. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- MEARNS, K., WHITAKER, S. M. & FLIN, R. (2003). Safety climate, safety management practice and safety performance in offshore environments. *Safety Science*, 41(8), 641-680.

- NEAL, A., GRIFFIN, M. A. & HART, P. M. (2000). The impact of organizational climate on safety climate and individual behavior. *Safety Science*, 34(1-3), 99-109.
- NISKANEN, T. (1994). Safety climate in the road administration. *Safety Science*, 17(4), 237-255.
- ÖZKAN, T. & LAJUNEN, T. (2003). Güvenlik kültürü ve iklimi. *Pivolka*, 2(10), 3-4.
- RESMÎ GAZETE. (2015). *İşyerlerinde işveren veya işveren vekili tarafından yürütülecek iş sağlığı ve güvenliği hizmetlerine ilişkin yönetmelik*.
- SELEK, H. S. (2018). *İş Sağlığı ve Güvenliği* (2.baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- SHEEN (1987). *The Merchant Shipping Act 1984: MV Herald of Free Enterprise*. Report of Court No. 8074, London: HMSO.
- ŞERİFOĞLU, U. K. & SUNGUR, E. (2007). İşletmelerde sağlık ve güvenlik kültürünün oluşturulması; tepe yönetimin rolü ve kurum içi iletişim olanaklarının kullanımı. *İstanbul Üniversitesi İşletme İktisadi Enstitüsü Yönetim Dergisi*, 18(58), 1-17.
- THOMPSON, R. C., HILTON, T. F. & WITT, L. A. (1998). Where the safety rubber meets the shop floor: A confirmatory model of management influence on workplace safety. *Journal of Safety Research*, 29(1), 15-24.
- TÜRK MÜHENDİS ve MİMAR ODALARI BİRLİĞİ [TMMOB], (2018). *İşçi sağlığı ve iş güvenliği oda raporu*. MMO/689 ISBN: 978-605-01-1183-5.
- TOMÁS, J. M., MELIA, J. L. & OLIVER, A. (1999). A cross-validation of a structural equation model of accidents: organizational and psychological variables as predictors of work safety. *Work & Stress*, 13(1), 49-58.
- ULUSLARARASI ÇALIŞMA ÖRGÜTÜ [ILO] (2001). *Guidelines on occupational safety and health management systems: ILO-OSH 2001*. International Labour Office.
- ULUSLARARASI ÇALIŞMA ÖRGÜTÜ [ILO] (2014). *Safety and health at work: a vision for sustainable prevention*, *International Labour Office*, Geneva.
- ULUSLARARASI ÇALIŞMA ÖRGÜTÜ [ILO] (2018). *Safety and health at work*. <https://www.ilo.org/global/topics/safety-and-health-at-work/lang--en/index.htm> (02.10.2018).
- ZOHAR, D. (1980). Safety climate in industrial organizations: Theoretical and applied implications. *Journal of Applied Psychology*, 65(1), 96-102.
- ZOPCUK, O. (2015). *İşletmelerde güvenlik kültürünün ölçümü: küçük ve büyük ölçekli tekstil ve metal işyerleri uygulaması*. İş Sağlığı ve Güvenliği Uzmanlık Tezi, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı İş Sağlığı ve Güvenliği Genel Müdürlüğü, Ankara.